

Dit is een uitgave van “ten Anker”

Het boekwerk “De Nederlandsche Zeemacht” is gedigitaliseerd en geredigeerd door A. Hoogerwerf en A. Krijgsman.

Dit boekwerk behelst heel veel hoofdstukken en zal zijn weerga vinden in een wekelijks terugkerende uitgave naast “ten Anker”

Er zijn altijd wel mensen die met mijn werk aan de haal gaan. Aan de ene kant is dat een teken dat ik het goed heb neergezet, maar ik sta niet toe lukraak te kopiëren voor andere dan puur privé doeleinden zonder daar schriftelijke toestemming voor te vragen.

De redactie heeft alles is in het werk gesteld de rechten van dit werk te eerbiedigen. Omdat het niet mogelijk was te achterhalen wie de rechthebbende is, en omdat dit werkje slechts verschijnt in een relatief beperkte lezerskring, is besloten dit te publiceren voor de lezers van “ten Anker”.

HOOFDSTUK XIV EN XV

Roemvolle dagen breken voor het Nederlandsche zeewezen aan, na de verheffing van Maarten Harpertsz. Tromp tot Luitenant-Admiraal van Holland en West-Friesland. – Hij slaat de schepen van Duinkerken voor de haven dier stad en behaalt in 1639 eene luisterrijke overwinning bij Duins.

De dagelijksche ondervinding leert, dat het geene gemakkelijke taak is, diep ingewortelde misbruiken uit te roeien, en dat zulks gewoonlijk slechts trapsgewijze kan geschieden, indien het ten minste geen oppermachtig heerscher is, die zich daarmede belast. Op grond daarvan behoeft het ons niet te verwonderen, dat Tromp, die eerlang door daden zou toonen hoezeer hij voor de hem opgelegde taak berekend was, aanvankelijk niet ten volle beantwoordde aan de hoog gespannen verwachting van hen, die zich met eene onmiddellijke verbetering van schier alle bestaande gebreken hadden geveid. Na het ontijdig binnenvallen van den Admiraal van Dorp, in October 1637, hetwelk de Spanjaarden in de gelegenheid had gesteld, nog voor het einde van dat jaar, eene vloot met troepen en geld binnen Duinkerken te brengen, waren in het begin van 1638 vele kapers dier stad reeds in zee gestoken, voordat Tromp zich op de Vlaamsche kust vertoonde om het te beletten.

Tegen het einde van April, ter bestemder plaatse aangekomen, bezette de Admiraal met een gedeelte zijner vloot Duinkerken, met een ander Ostende. Er was vooraf bepaald, dat hem de noodige voorraad zou worden toegezonden, opdat hij zelf in geen geval de kust zou behoeven te verlaten. In weerwil dier voorzorgen en der versterking, hem in Juli gezonden, ontsnapten eenige kapers uit Ostende, en later, toen de nachten lang en donker werden, ook uit Duinkerken. Zij benadeelden met de andere, die in het voorjaar waren uitgezeild, handel en visscherij, terwijl de Staatsche vloot alles in het werk stelde om de kapers binnen te houden.

Tromp bleef op den hem aangewezen post, achtte het noodig in October eenige bodems naar huis te zenden, en keerde vervolgens zelf in November met de overige terug, klagende, dat al weder eenige bevelhebbers zonder hooge noodzakelijkheid waren binnengevallen. Er was dus voorwaar nog weinig verbetering te bespeuren, hetgeen niet geringe vrees baarde voor de toekomst! Maar het oogenblik was nabij, waarop Tromp elke klacht over hem of 's lands vloot, die op de lippen mocht zweven, zou doen verstommen. Sedert geruimen tijd liepen hier te lande weder geruchten van eene aanzienlijke uitrusting in de Spaansche havens, die evenals in 1588 groote bezorgdheid verwekten; te meer, daar het niet te betwijfelen was, dat de omstandigheden thans veel ongunstiger waren, dan in het gemelde jaar. Zeker trachtte de Koning van Spanje een der misslagen te vermijden, die bij het uitzenden der Onoverwinnelijke vloot waren begaan, door te bevelen, dat eenige Duinkerker schepen zich intijds naar Spanje moesten begeven, opdat de vereeniging daarmede zeker zou plaats hebben. Eene nog gewichtiger omstandigheid was het, dat de Koning van Spanje, thans in vrede met Engeland, zijne gansche macht tegen de Republiek kon gebruiken. Niet alleen waren de onzen daardoor van de krachtige hulp verstoken, die hun in 1588 was verleend, maar de Spaansche schepen konden dientengevolge, in tijd van gevaar, ook eene toevlucht zoeken in de havens van dat rijk. Het Engelsche hof schijnt zelfs toezeggingen van buitengewone hulp gedaan te hebben, zonder zich door de nog

altijd bestaande vriendschapsbetrekkingen met de Republiek te laten weerhouden. Dit alles scheen de plannen van den Spaanschen monarch, waaromtrent de Nederlanders slechts oppervlakkig waren ingelicht, zeer te begunstigen en maakt de bekommring van velen zeer verklaarbaar.

Om het dreigende gevaar zoo mogelijk af te wenden, achtte men het in de eerste plaats van het hoogste belang, het vertrek der Duinkerkers te beletten, en dan te zien, wat er tegen de Spaansche vloot zelve gedaan kon worden. Daarom vertrok Tromp in Januari 1639 met een eskader van 11 of 12 schepen naar de kust van Vlaanderen, waar hij evenwel niet kon verhinderen, dat er nu en dan een schip ontsnapte. Hij hield de hoofdmacht intusschen binnen, hetgeen de Spaansche autoriteiten deed besluiten, zich met geweld een doortocht te banen, voor dat het Nederlandsche eskader versterking mocht ontvangen. In den vroegen morgen van den 18^{den} Februari achtten zij de gelegenheid daartoe gunstig en vertoonden zich dien ten gevolge 21 bodems, waaronder 12 of 13 eigenlijke oorlogsschepen, buiten de haven.

Kapitein Hollare van Vlissingen, die op de wacht lag, deed oogenblikkelijk sein aan den Nederlandschen Admiraal, kapte zijn kabel en sloot zich bij de hoofdmacht aan. Aanstonds maakten de Nederlanders zich gereed tot den strijd, en deden hun uiterste best om de Duinkerker schepen van den wal af te snijden, door welke manoeuvre twee vijandelijke bodems, elk van 34 stukken, te midden der onzen geraakten. Die schepen werden veroverd, doch zij hielden verscheidene Nederlandsche schepen dermate bezig, dat vijf Duinkerkers de *Aemilia*, waarop Tromp zich bevond, omsingelden en dit admiraalschip zoo na aan boord kwamen, dat de Nederlandsche matrozen den aanvallers een paar halve pieken uit de handen konden rukken. Drie uren lang bleef Tromp in gevecht; doch slechts omstreeks een half uur lag hij in de onmiddellijke nabijheid van den Admiraal der tegenpartij. Eene windvlaag verwijderde de beide admiraalschepen van elkander. De Duinkerker bevelhebber voegde zich vervolgens bij de koopvaarders, en wendde te drie uren in den namiddag den steven naar de stad. Dit was beslissend! Alle Duinkerker schepen poogden de haven te bereiken, waarin echter niet allen naar wensch slaagden. Zoo geraakte de Duinkerker Vice-Admiraal met zijn schip van 44 stukken aan den grond, stak het in brand en zocht met zijn volk een goed heenkomen aan den wal, waar eene talrijke schare van den ongelukkigen afloop der onderneming getuige was. Hetzelfde lot scheen nog andere bodems te zullen treffen, die insgelijks aan den grond bleven zitten. Deze waren echter gelukkiger, daar zij, na het doorkomen van den vloed weder vlot geworden, met de overige de haven konden bereiken. Het was slechts eene geringe leniging van de ondergane ramp, die binnen Duinkerken de grootste verslagenheid te weeg bracht. Niet ten onrechte duchtte men, dat Tromp de geleden schade spoedig zou herstellen, en dan, met andere schepen versterkt, alle verdere pogingen tot uitloopen gemakkelijk zou kunnen verijdelen.

Het is bijna onbegrijpelijk, dat er in de Republiek zoo weinig gedaan werd, om van de behaalde overwinning partij te trekken. Hier is het zonneklaar, dat de schuld elders huisde, dan bij het personeel. Dit had zich naar behooren gekweten, doch zag er niet de gehoopte vruchten van.

Tromp had in de ontmoeting natuurlijk ook eenige schade bekomen, en viel ter herstelling daarvan den 21sten Februari met zijn eskader in de Maas binnen. Onmiddellijk begaf hij zich

naar den Haag, om aan de Staten-Generaal en den Stadhouders verslag te doen. Hij en de zijnen ontvingen er gouden ketens en gedenkpenningen, en de Koning van Frankrijk, toen onze bondgenoot, verhief den Admiraal tot ridder der orde van St. Michiel. Intusschen werden de schepen zeilklaar gemaakt, en waren, in het laatst van Februari, weder nagenoeg gereed, toen zij op de reede door een storm beloopt werden, die nog al schade aanrichtte. Daardoor verloor het admiraalschip den grooten mast en bekwamen andere bodems meer of minder letsel. Dit was een niet voorzien oponthoud, waaraan de Duinkerkers het te danken hadden, dat zij den 10^{den} Maart, met 12 oorlogsschepen en 6 koopvaarders, de reis naar Spanje konden aanvaarden, juist één dag voor dat Tromp uit de Maas vertrok, om het andermaal te verhinderen. Thans schoot den Admiraal niets over, dan op de rondzwervende kapers te kruisen, die inmiddels hun bedrijf voortgezet en in Februari nog 28 vischschuiten genomen hadden. Eenigszins vreemd is het voorzeker, dat men het bewaken der kust zoo geheel voor rekening der schepen van Tromp liet komen, en dat er ten minste niet tijdelijk andere waren heengezonden. Dit was niet te wijten aan het personeel, noch aan het gemis van de noodige schepen, maar veeleer aan de zorgeloosheid der hooge regeering zelve.

Over het algemeen waren de maatregelen, tot beveiliging der Republiek genomen, niet geëvenredigd aan het gevaar, dat haar bedreigde. Onbekendheid daarmede kan niet worden aangenomen, daar er van alle kanten dienaangaande berichten inkwamen. Men ijverde wel voor de uitrusting der vloot, doch slechts voor dat gedeelte, bestemd tot bewaking der Vlaamsche kust. Het eskader van Tromp telde in Mei niet meer dan 20 schepen, waarmede hij zich nu eens voor Duinkerken, dan in de Hoofden of ook wel in het Kanaal ophield. In Juni werd er geklaagd, dat 4 Staatsche oorlogsschepen door een tiental Duinkerker fregatten deerlijk gehavend waren, en in dezelfde maand namen de kapers, in de nabijheid der Hollandsche en Zeeuwsche kusten, nog 13 schepen, zoodat de zee alles behalve veilig was. Uit voorzorg werden dan ook der Oost-Indische retourvloot eenige schepen te gemoet gezonden.

Gedurende zijn kruistocht, hield Tromp den 28sten Juni drie Engelsche schepen aan, die kwade vermoedens opwekten. Bij nader onderzoek bleek het, dat zij werkelijk meer dan 1000 Spaansche soldaten aan boord hadden. Het was eene tastbare schending der onzijdigheid, welke de onzen echter niet zwaar gestraft hebben. Tromp liet de soldaten door 4 zijner oorlogsschepen op de Fransche kust aan wal zetten, hield twee priesters en eenige officieren gevangen en gaf de schepen weder vrij. Sommigen keurden het in den Admiraal af, dat hij niet strenger was te werk gegaan. Naar de tegenwoordige begrippen, had hij dit zeker mogen doen, dewijl het overvoeren van krijgsvolk meer is, dan eenvoudig handel drijven in verboden waar; doch er heerschte dienaangaande onzekerheid, hoewel een tractaat, kort daarna gesloten, uitdrukkelijk bepaalde, dat een schip, hetwelk krijgsvolk overbracht, voor goeden prijs verklaard mocht worden.

In de beide volgende maanden, viel er weinig van belang voor. Den 10^{den} Juli was de Admiraal voor de Maas gekomen, om zich van de gevangenen te ontdoen, en had daarna zijn kruistocht hervat. Den 6^{den} September, toen de kans, dat er nog eene Spaansche vloot zou verschijnen, reeds begon te verminderen, lag hij met zijn eskader voor Duinkerken. Toch was het gevaar op dat oogenblik zeer nabij, en had de Stadhouders een bericht uit Frankrijk gekregen, aangaande de uitrusting eener groote transportvloot in Corunna, die

onder Don Antonio d'Oquendo, een zeer bekwaam zeeman, naar Vlaanderen moest vertrekken. De Koning van Frankrijk liet den Stadhouder verzekeren, dat aan alle gouverneurs in de zeeplaatsen van zijn rijk bevel was gegeven de vloot der Staten, wanneer het noodig mocht zijn, met oorlogsbehoeften, volk en schepen bij te staan. Misschien had de Fransche vloot, door eene landing in het noorden van Spanje, het vertrek dier transportvloot eenigszins vertraagd; doch zij kon thans weinig meer doen, omdat het grootste gedeelte harer bemanning, nadat zij door een storm veel had geleden, was afgedankt. Over het geheel had de wederzijdsche hulp, die Frankrijk en Nederland elkander in die dagen te water bewezen, niet veel te beteekenen; want ook de Staten hadden eigenlijk 15 schepen bij de Fransche vloot moeten voegen, hetgeen evenwel niet was gebeurd, uithoofde van het gevaar, dat de Republiek zelve van den zee kant bedreigde. Wat ook de oorzaak der vertraging geweest zij, de groote Spaansche vloot, omtrent welker bestemming men hier te lande in het onzekere verkeerde, was eerst in het begin van September uitgezeild.

Onbekend met hare nadering, was Tromp met een gedeelte zijner vloot naar het Kanaal gezeild, waar ook de Vice-Admiraal de With met 5 schepen heenging. Deze had zich echter nog niet bij de hoofdmacht gevoegd, toen Tromp, niet meer dan 13 schepen bij zich hebbende, den 15^{den} September, op de hoogte van Bevesier, de groote Spaansche vloot in 't zicht kreeg. Aanstonds zond hij een klein fregat af aan de With, die tot bij de Singels was genaderd, alsmede aan Bankert, die met 12 bodems bij de Vlaamsche kust was achtergebleven. In afwachting der andere schepen, besloten Tromp en de zijnen den vijand wel te verontrusten, doch den strijd niet te zoeken.

In den voormiddag van den 16^{den} vereenigde de With zich met het eskader van Tromp, dat nu 17 schepen sterk was. Wat beteekende echter zijne macht, in vergelijking met die des vijands! Deze toch bestond uit niet minder dan 67 bodems, waaronder één van 1200, één van 800, zeven van 600 en drie van 500 last. Een daarvan was met 68, een met 54 stukken bewapend, twee voerden 66 en vier 40 stukken, terwijl de bewapening van een groot aantal van 20 tot 40 vuurmonden bedroeg. De geheele bemanning, met inbegrip der soldaten, beliep omstreeks 25.000 koppen. Bovendien was het bevel over de Spaansche vloot thans niet opgedragen aan een Admiraal van goud, maar aan iemand, dien Tromp en de With een oud en ervaren soldaat ter zee noemden, van groot aanzien en reputatie, die zich reeds bij vroegere gelegenheden als zoodanig had onderscheiden.

Als men in aanmerking neemt welke macht hij tegenover zich had, zal het geene verwondering baren, dat Tromp aarzelde tot den strijd over te gaan, ook nadat de With met zijne 5 schepen was aangekomen. Zoodra de zaak in den krijgsraad gebracht was, schijnt echter de voorzichtigheid van den Admiraal meer dan opgewogen te zijn door de voortvarendheid van den Vice-Admiraal. Deze was op de vloot meer gevreesd dan bemind, uithoofde van zijne ruwe geaardheid; doch hij bezat een moed, die aan vermetelheid grensde en hem in den strijd meestal deed uitblinken. Kort te voren was die moed eens in twijfel getrokken, hetgeen hem thans dubbel verlangend maakte daarvan een overtuigend bewijs te leveren. Nauwelijks is dan ook het besluit genomen, den overmachtigen vijand aan te tasten, of de With werpt zich te midden der Spaansche vloot, weert zich aan alle kanten, zonder zich over den toestand van zijn eigen deerlijk gehavenden bodem te bekommeren, en komt eindelijk „*beguist, besmeert, al hinkende en ontoonbaar*” aan boord

van den Admiraal. Ook de andere Nederlandsche bevelhebbers hadden hun best gedaan, en den vijand tot in den namiddag tusschen drie en vier uren fel beschoten. De *Groote Christoffel*, een der Nederlandsche schepen, was door eigen kruit in de lucht gesprongen, bij welke ramp slechts één matroos er het leven had afgebracht. De Spaansche Admiraal, die ongetwijfeld op den aanval eener zoo kleine macht niet had gerekend, hield te drie uren af en zette koers naar de Singels. Tromp en de zijnen volgden hem, vast besloten zich des nachts in de nabijheid van den vijand te houden, en 's anderen daags den aanval te vernieuwen. Na zonsondergang voegden zich nog 2 Staatsche oorlogsschepen bij Tromp, die thans 18 bodems onder zijne vlag had.

Eerst door mist en daarna door windstilte, werden de Nederlanders den 17^{den} September verhinderd, hun voornemen ten uitvoer te brengen. Tegen den avond echter seinde Tromp de kapiteins aan boord, vermaande hen eer en eed indachtig te zijn, „*ende van wegen de religie ende het vaderlandt, lijf ende leven met hem te wagen.*” Allen verklaarden zich hiertoe bereid, en besloten eenstemmig tot een aanval na middernacht, als de maan op- en de vloed doorgekomen zou zijn. Tot onderlinge herkenning, zou de Admiraal twee vuren achterop en een in de groote mars voeren; de andere schepen zouden één vuur achterop hebben, en allen zouden om de kampanje van eene bonnet voorzien worden d. i. van een zeil, evenals het volk bij een nachtelijken aanval wel een witten doek om den arm bond. Volgens een schrijven van Tromp, kregen de onzen te elf uren het voordeel van den wind, en gingen zij kort daarna onder zeil, evenals de vijand. De aanval had 's nachts te één uur plaats, en al vurende bereikten beide partijen de Hoofden, waar zij zich, in den morgen van den 18^{den}, in elkanders nabijheid bevonden, toen Bankert met zijne 12 schepen van de Vlaamsche kust kwam opdagen. De Spaansche vloot, die het getal der aanvallers daardoor zag klimmen, handelde slechts verdedigenderwijze, tot dat zij de reede van Duins voor zich had. Er was des nachts zoo hevig gevuurd, dat de visschers het te Scheveningen hadden gehoord. Bij het staken van het gevecht, des voormiddags te tien uren, hadden de Spanjaarden slechts één schip verloren. Zonder eenigen ophof, laat een Nederlandsch schrijver ¹⁾ er op volgen: „*dese dertigh schepen 't samen gemonteert met 846 stucken ende 3260 mannen hebben de maghtige Spaensche vloot gedwongen, sich in Duyns te salveren.*”

Aangezien de voorraad der onzen intusschen nagenoeg verbruikt was, achtte de krijgsraad het doelmatig, eerst naar Calais te gaan en zich daar bij onzen bondgenoot van het noodige te voorzien. Nadat de aldaar ontvangen amunitie onder de schepen verdeeld was, zond Tromp den Vice-Admiraal de With en nog een kapitein, wier schepen het meest hadden geleden, met hunne bodems en den gemaakten prijs naar het vaderland.

¹⁾ *Commelin, Het leven en bedrijf van Frederik Hendrik, II f. 56.*

Zij moesten er verslag doen van het gebeurde en nadere instructiën vragen. In afwachting daarvan, ging Tromp met zijne 28 schepen naar Duins, waar hij den 20sten omstreeks een uur na den middag aankwam. De Spanjaarden lagen nog aan den ingang der reede, dewijl hun Admiraal niet genegen was zijne vlag te strijken, op welk eerbewijs de Engelschen aanspraak maakten. Zoodra echter de onzen zich vertoonden, gaf de Spaansche Admiraal toe, en te twee uren lagen de beide vloten op de onzijdige reede, in elkanders nabijheid ten anker. Tot handhaving der orde, lag er ook een Engelsch eskader van 18 schepen, onder

den Admiraal Pennington. De Engelschen, ofschoon in naam volstrekt onzijdig, legden nochtans zekere partijdigheid aan den dag. Zij hadden b. v. opgegeven, dat de noordelijke uitgang der reede bij nacht niet te gebruiken was, waarom Tromp dien aanvankelijk niet bewaakte, hetgeen 12 of 13 Duinkerker schepen in de gelegenheid stelde, langs dien weg te ontkomen. Om anderen te beletten, dat voorbeeld te volgen, kreeg de Commandeur Bankert bevel, met een gedeelte der vloot ten noorden der Spanjaarden te gaan liggen. In dien toestand, voortdurend bewaakt door het Britsche eskader, bleven de beide vloten elkander geruimen tijd in het oog houden, terwijl de onze inmiddels aanzienlijk versterkt werd. Tot recht verstand van hetgeen er verder gebeurde, zal het noodig zijn een blik te slaan op de uitwerking, welke de tijding der reeds verkregen uitkomst in het vaderland had te weeg gebracht.

De Staten-Generaal kregen, den 21sten September, het eerste bericht van hetgeen er gebeurd was. Onmiddellijk vaardigden zij eenige leden uit hun midden af, naar de verschillende Admiraliteiten en Directiën, en naar de Bewindhebbers der beide Compagniën, om al die Collegiën tot het gereed maken en huren of leenen van schepen en voorraad uit te noodigen. Alleen de Friesche Admiraliteit, die in den laatsten tijd zeer ten achteren was, schijnt men niet te hebben lastig gevallen. Daarenboven kreeg ook de commandant van het konvooi der haringvloot bevel, 8 zijner bodems naar Duins te zenden. Twee pinken werden afgezonden, met een gelijkloidend afschrift van al wat gedaan was tot versterking der vloot, om er den Admiraal ten spoedigste mede bekend te maken. De Staten bedankten hem in hun schrijven voor den betoonden moed, met verzoek daarin te volharden, en den vijand aan te tasten en te vernielen, wanneer zich daartoe eene gunstige gelegenheid mocht voordoen, „*sonder eenighe aenschou ofte regart te nemen op de Havenen, Reden ofte Baijen van de Coninckryken, waer deselve soude syn te bekomen.*” En wanneer hij in het voordeel meende te zijn, moest hij zich niet laten weerhouden door de vrees voor andere natiën, maar zich tegen elke macht verzetten, die hem in zijn voornemen zou trachten te verhinderen.

Voorwaar een kloek besluit, als men de partijdigheid der Britten als eene vijandelijkheid beschouwde, en het tot een oorlog met Engeland wilde laten komen. Anders waren er zeer gegronde bedenkingen tegen in te brengen. De eerbied toch, dien oorlogvoerende partijen aan de kustzee, en nog veel meer aan de havens, reeden en baaien van onzijdigen verschuldigd zijn, is van oudsher erkend. Eene menigte tractaten van vroeger en later tijd hebben slechts nader bevestigd, wat het gebruik reeds voorschreef. Hier zag men dat in de eerste opwelling voorbij, en lette meer op de houding van Engeland, dat aan eene zoo geduchte macht, tot onze beschadiging afgezonden, eene wijkplaats verleende. Het is zeer te betwijfelen of het Britsche hof daardoor werkelijk niet meer deed, dan waartoe het door de tractaten met Spanje verplicht was. Het offensief en defensief verbond der Republiek met Frankrijk had echter eenige toenadering tusschen Engeland en Spanje ten gevolge gehad. Men vermoedde hier, dat de Engelschen zelfs meer zouden doen, dan eenvoudig eene schuilplaats verleenen, welk vermoeden niet zoo geheel uit de lucht is gegrepen, als men Lingard, een Britsch schrijver, hoort verzekeren, dat Karel I voor het geleiden der Spaansche vloot naar Vlaanderen eene aanzienlijke som hoopte te bedingen. Karel wenschte het intusschen evenmin als de Staten tot een oorlog te laten komen, omdat er in hetzelfde jaar zeer bedenkelijke onlusten in Schotland waren uitgebroken.

Ten gevolge der buitengewone krachtsinspanning in de Republiek, was de Nederlandsche vloot, die in de laatste week van September al versterking gekregen had, sedert dat tijdstip voortdurend aangegroeid. De Spaansche Admiraal, wiens vloot tot 53 schepen verminderd, wiens bemanning door het heimelijk wegzenden van soldaten verzwakt was, begon zich met reden ongerust te maken. De macht van Pennington was in het begin van October tot 35 bodems geklommen. Bij herhaling kondigde hij aan, dat hij voor de veiligheid van 's Konings reede moest zorgen en zich tegen die partij zou verklaren, welke haar het eerst schond. Tromp, die den 5^{den} October 60 groote en kleine schepen onder zijne vlag telde, trachtte den Spaanschen Admiraal tot het verlaten der reede te bewegen. Ten einde elk voorwendsel weg te nemen, liet hij den vijandelijken bevelhebber, die zich over het afsnijden van allen toevoer en het gebrek aan vele benooidigheden beklaagd had, een vaartuig met verschillende behoeften uitleveren, hetwelk door de onzen was prijs gemaakt, en bood hem zelfs kruit aan uit 's lands vloot, indien het daaraan mocht haperen. De Spaansche Admiraal scheen echter niet voornemens zijne veilige ligplaats te verlaten, en alle pogingen der onzen, om hem daartoe door de Britsche regeering te doen nopen, bleven insgelijks zonder gevolg.

Op die wijze zou het eindelijk toch tot de uitvoering van den oorspronkelijken last moeten komen, waarvan men echter ook hier te lande meer en meer de bezwaren begon in te zien. Zelfs schijnen de Staten eenmaal alles te hebben herroepen, welk bericht door den schipper, die het moest overbrengen, uit vrees voor ongelegenheid werd over boord geworpen, toen hij vreemde schepen in zee ontdekte. Tromp kreeg het dus niet in handen, maar wel een volgend schrijven, waarin hem werd medegedeeld, dat de Staten bij hun oorspronkelijk besluit wenschten te volharden. Hoewel ten volle gedekt door de herhaalde bevelen, hem van hooger hand toegezonden, zoo besefte de Admiraal intusschen al de verantwoordelijkheid, die hij door het opvolgen daarvan op zich ging nemen, en legde om die reden eene verklaring over, welke door hem en 21 andere bevelhebbers geteekend was. Zijn verzoek om Gecommitteerden naar de vloot te zenden werd afgeslagen, op grond dat men daardoor den Koning van Engeland te zeer zou kwetsen en aan de daad een te officiëel karakter geven, terwijl men zich anders, in tijd van nood, nog met eene uitvlucht zou kunnen redden. Het laatste is voorzeker eene nog al zonderlinge beweegreden, die alles behalve geschikt was om de geopperde bezwaren uit den weg te ruimen.

Ondertusschen had de ijver tot versterking van 's lands vloot schier wonderen verricht. Den 20sten October bestond zij uit niet minder dan 95 schepen en 11 branders. Onder de eersten bevonden zich 41 landsschepen, 36 schepen van de Oost- en de West-Indische Compagnie alsmede 18 gehuurde bodems. De gezamenlijke bemanning bedroeg niet meer dan omstreeks 6000 zeelieden en minder dan 2000 soldaten, terwijl de Spanjaarden daarentegen nog altijd 13 à 14.000 man aan boord hadden.

Eene week voor den gemelden datum, was de Nederlandsche vloot verdeeld in 6 eskaders, waarvan er een onder den Vice-Admiraal de With de Engelschen in het oog moest houden. De stemming der Nederlandsche zeelieden was uitmuntend. Tromp schreef, dat hij en de zijnen den vijand moedig zouden aantasten en zich tegen de Engelschen en anderen tot het uiterste zouden verdedigen, de uitkomst Gode aanbevelende. Wat de houding van den Britschen Admiraal betref, zij was zeer dubbelzinnig, daar hij zich weinig had bekommerd over enkele vrijheden, welke de Spanjaarden zich op de reede hadden veroorloofd.

Daarom schreef Tromp den 21sten October, toen wind en weder gunstig waren, nog een brief aan den Britschen Admiraal, waarin hij dezen die kleine vergripen herinnerde. „*By desen verklarende,*” zoo eindigde dat schrijven, „*dat wij om de redenen voorseydt, en uyt last van onse hooge overigheyt ge- resolveert syn, alhier onse vyandt aan te tasten ende ons te defenderen met wapenen, tegen degene die hetselve sou willen verhinderen, en hebben liever te sterven als soldaten, dan dat wij de last van onse Meesters niet soudon nakomen: vertrouwende dat het Syn Majesteyt van Engelandt aengenaem sal wesen. En soo Syn Majesteyt eenigh misnoegen hierin moght hebben, hopen wij dat Syn Majesteyt ons 't selve genadighlick sal vergeven.*” Die woorden waren duidelijk genoeg.

Nauwelijks was de brief aan Pennington ter hand gesteld, of Tromp deed sein tot den aanval. Hierop was de Spaansche vloot nog niet voorbereid, waarom er eene schromelijke verwarring onder haar ontstond, die nog vermeerderd werd door een opkomenden mist, welke gedurende anderhalf uur alle uitzicht belemmerde. Om des te spoediger weg te komen, gunden de meeste Spaansche bevelhebbers zich den tijd niet de ankers te winden, maar kapten de kabels. Van de 53 schepen geraakten er niet minder dan 23 aan lager wal, welker bemanning de vlucht koos, waarna de onzen 17 dier gestrande schepen in brand schoten. De Engelschen vergenoegden zich met eenige schoten te doen, tegen die Nederlandsche bodems, welke zich te dicht bij de kasteelen of het eskader van Pennington waagden. Dit was ongetwijfeld de reden, waarom de onzen afhielden en nog 6 Spaansche schepen ongemoeid lieten, welke later door de Engelschen in bezit werden genomen, hetgeen Tromp onopgemerkt liet voorbijgaan, om den Koning niet bij vernieuwing te grieven.

Bij het opklaren van den mist bleek, dat het met de meeste Spaansche bodems treurig gesteld was. In der haast hadden zij elkander door aanzeiling als anderszins beschadigd. Het was eene verwarde vlucht, ten aanschouwe eener groote menigte volks, die van Londen en elders was samengevloed, om van de lang verbeide ontknooping getuige te zijn. Het was een ontzagwekkend schouwspel, die trotsche zeekasteelen eene prooi der elementen te zien worden. De *Mater Theresa*, een der grootste, werd in brand gestoken, en bleef drijven als eene in werking zijnde vulkaan, tot dat hij des avonds met een donderenden slag in de lucht sprong. Allerwege waren de Spanjaarden in het nadeel. Wat van hen behouden bleef, had dit voorrecht te danken aan het invallen van den nacht, het opkomen van een dikken mist en het toenemen van den wind. De overwinning der onzen was volkomen.

Van de 53 schepen, die zich den 21sten October ter reede van Duins bevonden, werden er 14 genomen en 26 of 27 op verschillende wijzen vernield. Slechts 12 of 13 daarvan, onder welke het schip van d'Oquendo, bleven behouden en bereikten de haven van Duinkerken, van waar zij later met andere schepen naar Spanje terugkeerden. De verslagenheid op de Spaansche vloot was, na den eersten aanval, zoo groot, dat een der schepen, ofschoon met 24 stukken bewapend en behalve het gewone bootsvolk nog 100 soldaten aan boord hebbende, door eene onzer sloepen met 8 of 9 man werd veroverd. Men rekende, dat het verlies aan de zijde des vijands wel 7000 man bedroeg; dat der gevangenen beliep zeker omstreeks 1800. Daarentegen hadden de Nederlanders slechts één schip en nauwelijks 100 man verloren. Het was eene zegepraal gelijk nooit te voren aan Nederlandsche zeelieden was ten deel gevallen, en wel geschikt om den naijver op te wekken onzer

overburen, die juist omstreeks dezen tijd hunne oude aanspraken op het gebied der zee begonnen te vernieuwen.

Aanvankelijk zag de Britsche natie het gebeurde met zeker welgevallen, dewijl het gezag des Konings daardoor een geduchten knak ontving. Eerst later zou zij zich daarover gevoelig toonen. De koninklijke ambtenaren, zoowel op de vloot als aan den wal, hielden het er echter voor, dat de goede verstandhouding tusschen Engeland en de Republiek nu geheel verbroken was. Zij lieten de saluutschoten van Tromp onbeantwoord, toen deze, na eene driedaagsche jacht op de Spaansche schepen, weder op de reede van Duins verscheen. Hij toefde er slechts korten tijd, zond een eskader naar het Kanaal, en kwam den 28sten October te Goeree binnen. Een dag later verscheen hij in den Haag, waar hem eene luisterrijke ontvangst verbeidde.

Groot was de vreugde over het behaalde voordeel, en het spreekt van zelf, dat eene zoo heuglijke gebeurtenis met plechtige dankzegging, het branden van pektonnen en andere vreugdebedrijven moest worden gevierd. Thans was het personeel der vloot, na alle verguizing, waaraan het in de laatste jaren had bloot gestaan, eensklaps het voorwerp der algemeene bewondering geworden. Het had zich een krachtig bolwerk betoond, tot behoud en bescherming des vaderlands, en daarbij zoowel roem als voordeel behaald. Later werd er 134.469 gulden aan buitgelden verdeeld.

Zeker was dat bedrag niet aanzienlijk, maar dit was, nu er zoo groote belangen op het spel hadden gestaan, ook niet de hoofdzaak. Bovendien bleven de Staten niet achter in het beloonen van hen, die zich op eenigerlei wijze hadden onderscheiden. Allen, die op de branders gediend hadden, kregen geschenken in geld. Tromp, de With, Evertsen en Bankert ontvingen gouden ketens met penningen, en mochten, wat zeker niet het minst is, de voldoening smaken, dat zij het aanzien der Nederlandsche marine in de oogen van geheel Europa dermate hadden verhoogd, dat der Republiek sedert eene plaats onder de eerste zeemogendheden werd toegekend.

Na den uitslag van den strijd en den indruk, dien hij in Engeland en de Republiek te weeg bracht, kortelijk te hebben nagegaan, doet zich als van zelf de vraag voor, of de schending der reede werkelijk eene vredebreuk ten gevolge had. Niet onaardig klinkt het, als men zoodra het bericht daarvan ontvangen was, in de Staten-Generaal het voorstel hoort doen, om het gebeurde bij den Koning van Engeland niet zoo zeer te verschoonen, dan wel zich te beklagen over de meerdere gunst, welke den Spanjaarden betoond was. Die netelige taak werd aan Aerssens van Sommelsdijk opgedragen. Uit diens latere correspondentie blijkt ten duidelijkste, dat het gedane voorstel was aangenomen. Volgens zijne instructie, moest hij zich in de eerste plaats beklagen over de hulp, die voortdurend aan de Spanjaarden werd verleend, in de tweede plaats het gebeurde op de reede van Duins rechtvaardigen, en in de derde plaats de eerste opening doen tot een nieuw verbond met Engeland. De buitengewone gezant schreef het plan, om zoo te handelen, blijkbaar aan Frederik Hendrik toe, daar hij later wees op de goede vruchten van diens wijzen raad. Natuurlijk kunnen hier de langwijlige, doch overigens zeer lezenswaardige onderhandelingen aan het Britsche hof, niet op den voet worden gevolgd. Het zij voldoende te zeggen, dat de Heer van Sommelsdijk den 27sten November 1639, te gelijk met der Staten gewonen gezant Joachimi, zijne eerste audiëntie had.

Den 4^{den} December werden zij andermaal bij den Koning toegelaten, die hun verzocht eens op het papier te zetten wat zij hem eigenlijk te vragen hadden. Het daarop overgelegde stuk, dat een beleefd verwijt behelsde over de Spaanschgezindheid van het Engelsche hof, wees er op, dat tusschen nauw verbonden staten, evenals in het beste huwelijk tusschen man en vrouw, wel eens twist ontstaat, en hoe goed het is in zoodanig geval tot eene verklaring te komen. Er werd niet van Duins gerept; doch alleen gezinspeeld op iets, dat onlangs was voorgevallen. In een nader stuk, den 20sten December overhandigd, waarin Duins genoemd werd, verklaarden de gezanten, na een vloed van woorden, dat hun niet gelast was over de zaak te twisten, maar haar te rechtvaardigen. Op deze wijze bleef men eene wijle voortaspelen, zoodat men in zes weken tijds niets gevorderd was. De Koning en sommige zijner staatsdienaren, die meermalen een glimlach niet onderdrukken konden, schenen werkelijk het gebeurde niet hoog op te nemen. De Heer van Sommelsdijk begon intusschen te vermoeden, dat achter hun dralen en het telkens vragen om nieuwe stukken iets meer schuilde; dat het den Koning om eene volledige schuldbekentenis en een verzoek om vergiffenis te doen was, waartoe hij echter, gelijk hij aan den Stadhouder schreef, noch zijne tong, noch zijne hand immer zou leenen. „*Om Gods wil, roep mij toch van hier,*” luidt het in zijn brief van den 12^{den} Februari. Eerlang kreeg hij de gewenschte vergunning. Na de noodige bezoeken te hebben afgelegd, kon hij den 22sten Maart 1640 onder zeil gaan. 's Anderen daags landde hij te Goeree.

Wat de klachten betraf, hadden de Engelsche staatslieden beweerd, dat de Staten zelven niet konden beletten, dat ingezetenen van de Republiek hunne schepen aan Spanje verhuurden, en er tevens op gewezen, dat ook de Schotten geregelden toevoer uit deze landen kregen. Het hoofddoel der zending was echter zoo goed als bereikt, en de Heer van Sommelsdijk meende, dat het Britsche hof, na zijn vertrek, wel niet op het gebeurde zou terugkomen. De zaken des Konings, in zijn eigen rijk, gedoogden dit volstrekt niet. Er was intusschen noch schuld bekend, noch vergiffenis gevraagd, en Karel I vergenoegde zich met de ophelderingen, hem door den buitengewonen gezant der Heeren Staten gegeven. Later zou dezelfde partij, die thans eene beleediging, den Koning aangedaan, had toegejuicht, tot andere inzichten komen en er de lijst harer grieven tegen de Republiek mede vergrooten.

Vreemd is het, dat de behaalde overwinning den Duinkerkers slechts weinig ontzag inboezemde, en dat al spoedig weder over de onveiligheid der zee werd geklaagd. Daartoe was reden genoeg, omdat de kapers, die zich reeds duchtig hadden geweerd, terwijl de Staatsche vloot bij Duins lag, zich in December met wel 40 fregatten in zee vertoonden. Drie hunner waagden het zelfs, zich een tijdlang voor het Vlie op te houden, om eene vloot uit de Oostzee af te wachten, die echter beter werd gekonvooieerd, dan hare belagers hadden vermoed.

De Republiek had thans getoond, welk eene kracht zij kon ontwikkelen, als hare hoogste belangen op het spel stonden „*tot verwonderinghe, dat in soo korten tyt, soo groote macht van deftighe oorlochscepen bij een quam.*” De Admiraal Tromp had doen zien, wat men van hem mocht verwachten, als hij over de noodige hulpmiddelen kon beschikken. Voor Engeland was het gebeurde een wenk, dat het zich op een harden strijd zou moeten voorbereiden, als het zich met uitsluiting van alle andere natiën de heerschappij der zee wilde toeëigenen.

HOOFDSTUK XV.

Aanspraken der Engelschen op het gebied der zee. — Andere geschillen over het zeerecht, die omstreeks denzelfden tijd meer op den voorgrond traden. — Sondtol. — Tochten van den Vice-Admiraal Witte Cornelisz. de With naar Denemarken.

Beter benijd dan beklaagd moge ten volle waar zijn; doch het neemt niet weg, dat ook het eerste zijne nadeelige zijde heeft. Dit ondervond de Republiek ten volle, nadat hare zeemacht, onder de leiding van Tromp, krachtiger optrad. Schoon in de laatste jaren minder gelukkig in het bestrijden der Duinkerkers, begon zij toch langzamerhand meer veerkracht aan den dag te leggen, hetgeen haar in 1639 een gevestigden naam als zeemogendheid verwierf. Intusschen hadden andere ondernemingen ter zee, hoewel niet rechtstreeks door den staat gedaan, er toe bijgedragen, om den roem der Republiek te vergrooten. De vloten der beide Compagniën beploegden den oceaan in schier alle richtingen, boezemden allerwege ontzag in voor den Nederlandschen naam, en deden, of door den handel, of volgens het recht des overwinnaars, schatten bij schatten naar de Republiek vloeien, die in dit opzicht de meeste harer mededingers voorbijstreefde. Het wekte den naijver op van anderen, en met name van Engeland, waar de pogingen, om ook de bewoners van dat rijk een belangrijk aandeel in den wereldhandel te doen verwerven, ten minste aanvankelijk niet naar wensch slaagden.

Lang te voren had de voorspoed der onzen den naijver van anderen opgewekt, die sommige bronnen van inkomsten voor hen trachtten te sluiten. Immers had de toenemende vaart naar de Oostzee reeds in de vijftiende eeuw den tegenstand der Hanzesteden uitgelokt, die zelfs pogingen hadden gedaan, om de mededinging der Nederlanders met geweld te beletten. Wat daarvan het gevolg was, is ter zijner plaatse gezegd. Weldra zal blijken, hoe krachtig de Republiek zich, ook omstreeks dezen tijd, in het bezit van den handel op de Oostzee wist te handhaven. Er waren, sedert het laatst der zestiende eeuw, nog andere moeielijkheden gerezen, die in het recht om door sommige zeeën te varen, of op sommige plaatsen handel te drijven, haar oorsprong vonden. De monarch, die over Spanje en Portugal den scepter zwaaide, sloot zijne havens voor de schepen der Republiek, en betwistte hun, op grond der pauselijke beslissing, het recht de Indische waren op de plaats van oorsprong te gaan halen. Zoowel vroeger tegenover de Hansa, als later tegenover den opperheer der beide Indiën, had Nederland de belangen des handels weten voor te staan, en de Overzeesche Bezittingen, waarin het zich nog tegenwoordig verheugt, zijn voor een groot gedeelte de vruchten der wapenfeiten tegen Spanje en Portugal.

Minder gelukkig was de Republiek, toen haar voorspoed den naijver van Engeland begon op te wekken, dat insgelijks met oude rechten voor den dag kwam, die in hoofdzaak wel eenige overeenkomst hadden met de hierboven genoemde, voor zoo ver zij de vrijheid der vaart betroffen. De geschillen, daaruit voortgesproten, bleven lang onbeslist. Zij gaven der Republiek ruimschoots gelegenheid tot ontwikkeling harer krachten, en riepen in een

volgens tijdvak eene worsteling te voorschijn, waarin de Nederlandsche zeemacht onverwelkbare lauweren oogstte, al was het geluk dan ook niet altijd aan hare zijde. Voorwaar reden genoeg, om den grond dier geschillen, waarvan men na de aanstelling van Tromp de uitwerkselen begon te zien, en waarbij oude rechten en aanspraken als voorwendzels gebezigd werden, in eenige bijzonderheden na te gaan.

Zelfs de uitdrukking „*het gebied der zee*” klinkt tegenwoordig vreemd, als men haar van de zee in het algemeen bezigt. Zij vooronderstelt immers, zoo al niet zeker eigendomsrecht, dan toch zeker gezag, hetwelk eenige vorst of natie, met uitsluiting van andere, over den oceaan of bepaalde gedeelten daarvan bezit. Van een dergelijk recht of gezag is, wat den oceaan betreft, in onze dagen geene sprake meer, en de zaak heeft daarom nog alleen historisch belang. Voor de Nederlanders evenwel meer, dan voor eenige andere natie, omdat de stelling, in de zeventiende eeuw door de Republiek geopperd, dat de zee even vrij is als de lucht, ten slotte heeft gezegevierd. Niet dat de Republiek zelve van dien gulden regel nooit is afgegaan, wanneer haar belang dit medebracht en wanneer zij de middelen bezat, om de vrijheid van anderen te belemmeren; maar zij ijverde in den regel voor de vrijheid der zee en de onbelemmerde scheepvaart in zeeëngten en rivieren. Misschien ware zij daarvan ook minder afgeweken, indien hare meening meer algemeen ware omhelsd.

Eerst na eene reeks van gebeurtenissen heeft het stelsel der oude Republiek gezegevierd. Thans wordt de oceaan beschouwd als een gemeen goed, dat noch in iemands bezit, noch aan iemands gezag onderworpen is, waarvan daarentegen ieder een vreedzaam gebruik mag maken. Slechts binnenzeeën, die dan nog door de kusten van hetzelfde rijk moeten worden ingesloten, zoo als de Zuiderzee in Nederland, kunnen als een deel van het grondgebied worden aangemerkt. Ook op baaien, reeden, havens en riviermonden is dit ten volle toepasselijk, ofschoon het gezag over de laatsten eenigermate beperkt is, als niet de geheele rivier tot het soeverein gebied behoort, waarop zij zich in zee ontlast.

De zoogenaamde kustzee, of dat gedeelte der zee, hetwelk de kusten van eenig land bespoelt, wordt tot het gebied daarvan gerekend; doch insgelijks onder zekere bepalingen. Omtrent de uitgestrektheid daarvan heerscht wel geene volkomen eenparigheid van gevoelen; doch men neemt vrij algemeen aan, dat zij begrensd wordt door eene denkbeeldige gebogen lijn, welke de richting der kust volgt en hiervan overal drie mijlen, d. i. 5.555 Meters verwijderd is, hetgeen met de dracht van het verst dragend geschut overeenkwam, toen men ouder gewoonte nog van een kanonschot afstands sprak. Die lijn, welke het zeegebied eener mogendheid begrenst, wordt zeer eigenaardig, met eene vreemde uitdrukking, „*ligne de respect*” genoemd, omdat de soeverein van een onzijdig gebied mag eischen, dat de oorlogvoerende partijen zich binnen die grens van alle vijandelijkheden onthouden. In die kustzee, is hij gerechtigd, in tijd van oorlog en in tijd van vrede, maatregelen van voorzorg te nemen; hij kan er de vischvangst toelaten of verbieden; doch hij mag het eenvoudig gebruik daarvan niet verhinderen. Dit laatste is ook het geval met de vaart door zeeëngten, welk onderwerp nader zal worden besproken.

Het weinige, dat hier over het tegenwoordige is gezegd, moge dienen tot recht verstand van de oude geschillen over het gebied der zee, die nu wat hooger opgehaald moeten worden.

De vrijheid der zee, of van sommige gedeelten daarvan, was meermalen betwist. Nederland zelf, dat haar in beginsel aannam, had dien goeden stelregel wel eens uit het oog verloren. De beweringen van Spanje en Portugal, dat zij een uitsluitend recht hadden op de zeeën, langs welke zij de streken moesten bereiken, hun door de uitspraak van Paus Alexander VI in eigendom toegewezen, waren door Hugo de Groot wederlegd, in zijn „*Mare liberum*” waarvan de eerste uitgaaf in 1609 het licht zag, dus op een tijd, toen het recht op de vaart naar Indië, bij de onderhandelingen over het Bestand, ter sprake kwam. Intusschen waren de tochten der Nederlanders voorspoedig, hetgeen de hoofdzaak, in dit geval niet wederrechtelijk, door feiten besliste. Engeland had, wat de vaart op Indië en het gebruik der wereldzee betrof, ééne lijn getrokken met Nederland, en tegenover Portugal en Spanje insgelijks de vrijheid der zee voorgestaan. Koningin Elizabeth zelve had, evenals de onzen, lucht en zee voor alle menschen vrij genoemd. Tot op zekere hoogte, hadden de Engelschen dus wel reden, met het werk van de Groot ingenomen te zijn. Evenwel behaagde het hun niet ten volle, omdat het de zaak te algemeen behandelde, hetgeen niet strookte met de aanspraken, welke de koningen van Engeland zelve van oudsher maakten op een zeker gezag, buiten de grenzen hunner eigen kustzee. Ook zij beweerden toch recht te hebben op de zee of sommige gedeelten daarvan, ofschoon de begrippen, die men zich van den omvang en de strekking van dat recht vormde, niet altijd dezelfde bleven, maar na verloop van tijd merkelijk ruimer werden. Den oorsprong van hunne zoogenaamde heerschappij der zee brengen zij terug tot de vroegste tijden, waarvan berichten tot ons gekomen zijn. Eerst in het begin der negentiende eeuw, heeft Groot-Brittanje, tot groot leedwezen van sommige der zijnen, de hierop gebouwde aanspraken geheel laten varen. Lijnrecht in strijd met hetgeen zij tegen Portugal en Spanje als waar hadden aangenomen, hielden de Engelschen staande, dat de zee wel degelijk in iemands bezit kon zijn, welke bewering zij met een tal van bewijzen, uit gewijde en ongewijde schrijvers, staaften. Meer bepaaldelijk gold het de zeeën om Brittanje, over welke in den tijd van Cesar reeds eenig gezag was uitgeoefend. Eene verklaring der Galliërs, aan den genoemden veldheer, dat zij, zonder de vergunning der Britten, de havens der laatsten niet mochten aandoen, moest tot bewijs daarvan strekken.

Uit de bedrijven eener Romeinsche vloot leidde men af, dat het gezag op de overwinnaars was overgegaan en inderdaad werd gehandhaafd. De zeemacht, door Alfred den Grooten en andere vorsten op de kust onderhouden, tot beveiliging der omliggende zeeën, bewees, dat het gezag van de Romeinen, te gelijk met dat over het land, op de Britten, Saksen en Denen was overgegaan, wier vorsten altijd zorg voor hun gebied hadden gedragen. Hendrik II (1154—1189) onderhield eene aanzienlijke zeemacht, en maakte aanspraak op het gebied der zee, die als eene rivier tusschen zijne bezittingen in Engeland en in Frankrijk doorstroomde. Weldra gingen de koningen van Engeland een stap verder en begonnen te eischen, dat de schepen van andere natiën voor de hunne de vlag zouden strijken. Jan Zonder land (1199 — 1216) vorderde het uitdrukkelijk, met bijvoeging, dat alle schepen, die weigerden zich daaraan te onderwerpen, als goede prijs beschouwd zouden worden. Onder Eduard I (1272—1307) werd, tijdens eene onderhandeling met Philips den Schoonen, Koning van Frankrijk, een stuk opgesteld, waarin afgevaardigden van de voornaamste zeevarende en handeldrijvende natiën van Europa verklaren, dat zij de oude rechten der Britsche vlag, in de Britsche zeeën (the Narrow Seas), erkennen. Hieronder

begreep men destijds de zeeën tusschen de Britsche kusten aan de eene en die van Duitschland, Frankrijk en Spanje aan de andere zijde. Men sprak van de vier Britsche zeeën, welke zich naar de vier hoofdstreken van het kompas uitstrekten, tusschen de parallel over de kaap Finisterre in Spanje en die over het Statenland in Noorwegen. „Maar zoowel in deze, als in gene zee, zelfs daar waar zij niet meer den naam van Britsche draagt, heeft de Doorluchtige Koning van Groot-Brittanje zeer uitgebreide rechten, hetgeen volstrekt niet over het hoofd mag worden gezien.” Die woorden van Selden, den verdediger der Britsche rechten, waren al vroeger door de koningen van Engeland als beginsel aangenomen, dewijl zij allen, over eene grootere of kleinere uitgestrektheid der zee, aanspraak begonnen te maken op een door hen voorgeschreven eerbetoon. Hendrik VIII bracht zelfs eene „*porte-coulisse*” of valpoort in de banier der zeemacht, en Elizabeth liet dit beeld slaan op de munt voor den Indischen handel, om daardoor het recht tot sluiting der zee aan te duiden. Laatstgenoemde vorstin handhaafde dat recht metterdaad; want zij verbood eenmaal den Koning van Denemarken en de Hanzesteden zich van hare zeeën te bedienen, tot het overbrengen van granen naar Spanje, en toen er, in weerwil van dat verbod, eene graanvloot heengezonden werd, liet zij deze door hare vloot aantasten en verbranden. Zij liet het niet slechts doen op grond van den toevoer, dien men haren vijand verleende, maar omdat men, gelijk zij beweerde, zonder haar verlof gebruik had gemaakt van hare zeeën.

Tot aan den dood van Elizabeth waren de Nederlandsche gewesten, wat het gemelde recht der Engelschen betreft, in geene moeielijkheden geraakt. In hoeverre Nederlandsche schepen voor dien tijd aan de eischen der Britten toegaven, blijkt niet duidelijk; het verbod door Karel V uitgevaardigd en door Philips vernieuwd bewijst echter, dat er reeds onder hunne regeering aanspraken werden gemaakt op een zeker eerbetoon, hetwelk de genoemde vorsten krenkend achtten voor de eer hunner vlag. Ofschoon Spanje en Frankrijk altijd bleven weigeren zich aan het voorschrift te onderwerpen, zoo wijzen de Britten toch op enkele gelegenheden, waarbij zij hun doel bereikten. Howard had b.v. de vloot, die in 1554 Philips, den aanstaanden echtgenoot der Koningin, naar Engeland overbracht, het verschuldigde eerbewijs afgedwongen. Bij Duins was het de voorwaarde, waarop de Britsche admiraal de Spaansche vloot toeliet. Ook Fransche schepen hadden zich wel eens genoodzaakt gezien tot het strijken der vlag. Met de Republiek was het in de dagen van Elizabeth een geheel ander geval. Deze vorstin had de Nederlanders, na het uitbreken van den opstand, bij herhaling ondersteund, en de jeugdige Republiek kon, uit den aard der zaak, in de eerste jaren van haar bestaan kwalijk naar den voorrang dingen. Waar de vloten van Engeland en Nederland gemeenschappelijk handelden, had de admiraal van het eerste altijd het opperbevel gevoerd, en het was onder de gegeven omstandigheden natuurlijk, dat de Republiek geen bezwaar had gemaakt, aan de koninklijke vlag van hare beschermster de eer te bewijzen, waarop die vorstin een onbetwistbaar recht meende te hebben. In de dagen van Karel I was men daaraan zoo gewoon, dat de Staten, om eene vredebreuk tusschen Frankrijk en Engeland te verhoeden, zelfs het voorstel deden, dat de Franschen voorloopig onder Nederlandsche vlag zouden zeilen, om dan, zonder aan hunne waardigheid te kort te doen, te kunnen handelen als de Nederlandsche schepen en zich aan de geëischte eerbewijzing onderwerpen ¹).

1) *Zeer juist merkt Bilderdijk op, dat het groeten van iemand, die ouder is, nog niet bewijst, dat deze zeker recht op de straat heeft. Het is eene beleefdheid, en niets meer. Zoo wilden de onzen het later begrepen hebben. Wanneer echter de eigenaar van een landgoed dit voor het publiek openstelt, en dan verwacht, dat de wandelaar ten minste zoo beleefd zal zijn, hem eigenaar te groeten, dan is de eerste stap door den rechthebbende gedaan. Zoo wilde Engeland het opgevat hebben, ofschoon erkennende, dat hetzelfde tusschen andere mogendheden, b.v. Frankrijk en de Republiek, niets dan een eenvoudig eerbewijs was. Maar velen gingen verder. Betrekkelijk het eerbewijs, dat Engeland van de Republiek vorderde, komen in een stuk over dat onderwerp in „The Fortnighly review, 1866, No. XXX p. 719” nog deze woorden voor: „and that honour not- of a nature of mere courtesy, as between equals, but of reverence and submission, as from a servant to his master, or from a vassal to his feudal lord.”*

Nog andere rechten dan de genoemde, zouden uit de heerschappij voortvloeien. Gelijk thans elke staat zeker gebied heeft over zijne kustzee, en dien ten gevolge het recht om er het visschen toe te laten of te verbieden, zoo zou de beheerscher der zee zich ook dit recht in den uitgestrektsten zin kunnen aanmatigen. In dat opzicht waren de koningen van Engeland den bewoners dezer gewesten doorgaans zeer gunstig geweest. Al kan het bevel, door Eduard I in 1295 uitgevaardigd, ook niet als eene uitdrukkelijke vergunning worden aangemerkt, zoo blijkt er toch uit, dat Nederlandsche visschers hun bedrijf in de zeeën uitoefenden, waarop de Engelsche Koning beweerde een onbetwistbaar recht te hebben, en dat de genoemde vorst niet wilde, dat zij daarin op eenigerlei wijze verhinderd zouden worden. Wel verre van hen bij de uitoefening van hun beroep te verontrusten, beloofde de Koning zelfs, dat hij de visschers en buizen door 3 oorlogsschepen veilig naar de Zeeuwsche kust zou doen geleiden.

Ofschoon de visscherij, in tijden van oorlog of door de onveiligheid der zee, wel eens belemmerd of benadeeld werd, zoo bleven de onzen haar toch eeuwen lang, zelfs in de nabijheid der Britsche kusten voortzetten. Die tak van nijverheid was eene goudmijn voor Nederland, waar de vischvangst bij de kusten van Groot-Brittannië, in het begin der zeventiende eeuw, met niet minder dan 3000 schepen werd gedreven en aan 50.000 personen brood verschafte, terwijl het vervoeren der opbrengst en de handel daarin nog wel driemaal meer scheepsruimte en volk vereischten. De verhouding der Republiek tot Koningin Elizabeth was de oorzaak, dat zich gedurende het leven dier vorstin, ook met betrekking tot de visscherij, geene moeielijkheden van eenig belang hadden voorgedaan. Na den dood van Elizabeth, begon de naijver der Engelschen op de ontluikende welvaart der Republiek zich meer en meer te openbaren. Jacobus I sloot in 1604 vrede met Spanje, en verklaarde strikt onzijdig te zullen blijven. Hoe misnoegd de Nederlanders, en met name de zeelieden, over de staatkunde van dien vorst waren, is gebleken uit het verbod der Staten, om den Engelschen den gesloten vrede te verwijten. Doch het bleef niet bij die enkele grief. Jacobus zag met leede oogen den voorspoed der Nederlanders, die in hunne ondernemingen naar afgelegene oorden oneindig beter slaagden dan zij, die zich als de heeren der zee bij uitnemendheid beschouwden. De koninklijke zeemacht der Britten ging achteruit, en hunne handelsondernemingen werden niet met den gewenschten uitslag bekroond. Was het vreemd, dat de eerste vorsten uit het huis van Stuart zich over dien

staat van zaken verontrustten, en de oude aanspraken der Britsche koningen meer op den voorgrond zochten te brengen? Reeds den 6^{den} Mei 1609 was een plakkaat afgekondigd op de visscherij in de nabijheid der Britsche kusten, waardoor de onzen zich in hunne oude vrijheid verkort gevoelden. Het had aanleiding gegeven tot langdurige onderhandelingen, doch was niet letterlijk ten uitvoer gelegd. Eerst de zoon en opvolger van Jacobus deed nadere en meer afdoende stappen tot handhaving der oude rechten.

De ernstige klachten, in 1628 door het Huis der Gemeenten geuit, over het verval van handel en zeevaart, dat vooral aan het verlies van de soevereiniteit over de Britsche zeeën werd toegeschreven, vestigden de aandacht van Karel I meer bijzonder op dit onderwerp. In 1634 wees hij er, in zijn schrijven aan den magistraat van Londen, uitdrukkelijk op, dat zijne voorouders altijd meesters van de zee waren geweest, en dat het te betreuren zou zijn, indien het anders mocht worden. Nadat het verbond tusschen Frankrijk en de Republiek de laatste vervolgens iets meer van Engeland had verwijderd, werd het verbod der visscherij op de Britsche kust vernieuwd. De handhaving daaraan vereischte natuurlijk eene voldoende zeemacht en het onderhouden daarvan gaf den Koning een uitnemend voorwendsel aan de hand tot de heffing van het zoogenaamde „ship-money” waartoe de medewerking van het Parlement niet vereischt werd. Nu echter dit middel om in eene oogenblikkelijke behoefte te voorzien dreigde te ontaarden in eene willekeurige belasting, vond het tegenstand. De Koning, wel beseffende, dat hij niet beter kon doen, dan er eene nationale kleur aan te geven, verklaarde aan de rechters, die over de wettigheid dier belasting uitspraak moesten doen, dat het gebied der zee, hetwelk hem toekwam, in gevaar was.

Een ambassadeur, dien Karel I aan den Keizer zond, verzekerde, gedurende zijn verblijf te 's Gravenhage, dat de Staten zich over die uitrustingen niet ongerust behoeften te maken, omdat de Koning daarmede geen ander oogmerk had, dan de handhaving van zijn recht op de vier zeeën, hetgeen de Staten beantwoordden met een wenk, dat Elizabeth en Jacobus over dat onderwerp ook wel eens gesproken hadden, maar het vervolgens geheel hadden laten rusten. De Staten wilden er toch iets van zeggen, opdat hun stilzwijgen niet voor toestemming mocht worden gehouden. En er was alle reden om dezerzijds bekommerd te zijn; want de Engelsche schepen begonnen zekere gelden van de haringbuizen te vorderen, terwijl de Nederlandsche vloot, toen nog onder den Luitenant-Admiraal van Dorp, slechts weinig deed tot bescherming der visscherij.

Intusschen scheen het Engelsche hof vast besloten te hebben de zaak door te drijven, niet alleen omdat de zorg voor de zeevaart den Koning in de oogen zijner onderdanen moest doen rijzen, maar ook vooral, omdat het heffen van gelden, onafhankelijk van het Parlement, de binnenlandsche staatkunde van den Koning zoo uitnemend in de hand werkte. Geheel in den geest der Britsche regeering, zag in 1635 het „*Mare clausum*” van Selden het licht, een werk, waaraan de schrijver jaren lang had gearbeid. Met een tal van spitsvondigheden, trachtte hij daarin aan te toonen, dat de zee werkelijk eigendom kan zijn, of ten minste onder het gebied van een vorst kan staan, om dan in de tweede plaats het bewijs te leveren, dat een dergelijk recht over de Britsche zeeën, ja eigenlijk ook daarbuiten aan den Koning van Groot-Brittanje toekwam. Het boek van Selden, dat al de eischen der Britten in een helder licht plaatste, baarde hier te lande niet weinig opzien, en de Staten-Generaal vonden het raadzaam de daarin geopperde stellingen te doen wederleggen.

Hiermede belastte zich de advocaat Graswinkel, die een geschrift samenstelde, waarvoor de Staten van Holland hem een jaargeld van 500 gld. vereerden, doch hetwelk niet in druk verscheen, omdat het, naar men zeide, een geschil betrof dat niet met de pen moest worden uitgemaakt. Hoogst waarschijnlijk was echter dat tegengeschrift niet krachtig genoeg; want het „*Mare clausum*” van Selden was ongetwijfeld met groot talent en veel scherpzinnigheid geschreven, al overtuigde het den onbevooroordeelde ook niet van de waarheid van het daarin betoogde. En al ware dit alles, vermeerderd met eenige penningen, omstreeks dien tijd geslagen, nog niet voldoende, om de herinnering aan het aloude recht der Britsche Koningen te verlevendigen, zoo werd in 1637 nog een groot schip gebouwd, hetwelk naar het jaar van den bouw 1637 ton scheepsruimte moest hebben, en den veel beteekenenden naam van *The Sovereign of the Seas* ontving.

Misschien ware het daarbij niet gebleven, indien de onlusten in Schotland en daarna in Engeland zelf den Koning niet geheel andere zorgen gebaard hadden. Het geschil bleef dien ten gevolge rusten tot na den dood van Karel I. Dat de Engelschen intusschen hun doel niet uit het oog verloren, blijkt ten duidelijkste, uit hetgeen in 1640 te Hellevoetsluis voorviel, met een Engelsch oorlogsschip, dat aldaar was binnengekomen. Een der officieren van dat schip verscheen namelijk aan boord van den Vice-Admiraal de With, en gelastte op hoogen toon het strijken der vlag. De schipper antwoordde, dat hij dit naar gewoonte zou doen, zoodra het avond was en dat hij den Engelschman met gelijke munt zou betalen, indien deze het wagen mocht te vuren. De zaak bleef er bij, en toont alleen, hoe de Britten gezind waren, toen het geschil oogenschijnlijk iets meer op den achtergrond was geraakt. Die handelwijze van een Britsch bevelhebber leert insgelijks, dat het recht der Britsche vlag, zoo als men het gewoonlijk noemde, volgens sommigen, zelfs in de kustzee en binnen de zeegaten van andere mogendheden moest worden gehandhaafd. Later bleek niet dan al te duidelijk, dat ook het gouvernement het zoo begreep. Vooreerst bleef het geschil echter rusten, om op een niet zeer verwijderd tijdstip weder te berde gebracht te worden. De Republiek kreeg toen de gelegenheid haar goed recht, anders dan met de pen, zoo al niet met den gewenschten uitslag, dan toch zeer eervol te verdedigen.

Omstreeks denzelfden tijd, waarop de Koning van Engeland allerlei middelen in het werk stelde, om de aloude aanspraken zijner voorgangers in herinnering te brengen, werd de Republiek in andere moeielijkheden gewikkeld, die insgelijks haren oorsprong vonden in de toepassing van oude rechten op de zee of bepaalde gedeelten daarvan. Hierboven is gezegd, dat het gezag van den soeverein over riviermonden en zeestraten, volgens de tegenwoordige begrippen, eenigszins beperkt is. Hij mag namelijk, ten minste in vreedestijd, het verkeer niet belemmeren met die streken, welke langs eene rivier of door eene zeeëngte bereikt kunnen worden en niet tot zijn gebied behooren. Geheel anders dacht men daarover in minder beschaafde tijden. Wie toen het middel bezat, om dat verkeer te verhinderen, meende aanspraak te hebben op dankbaarheid, indien hij zich daarvan niet bediende. Van daar het belang, dat de vorsten gedurende de middeleeuwen in het bezit van riviermonden en zeeëngten stelden, waar de voorbij varenden verplicht waren tol te betalen, indien zij ten minste hunne reis wenschten voort te zetten. Het was een uitstekend middel tot stijving der schatkist, en verklaart ons ten duidelijkste, waarom de oude Graven van Holland zooveel waarde hechtten aan het bezit der streek Merweda, en waarom de

vorsten, wier onderdanen door den tol van Dordrecht bezwaard werden, herhaalde pogingen aanwendden, om zich van die streek meester te maken.

Hetzelfde recht, dat de Graven van Holland op de Maas, dat later de Republiek op de Schelde deed gelden, paste de Koning van Denemarken toe op alle schepen, die de Sond of eene der Belten passeerden. Het aanhouden der schepen in de Sond, waarvan in vroeger tijden meermalen melding wordt gemaakt, kan als eene vijandelijkheid worden beschouwd, waartoe de gunstige ligging van Denemarken den Koning in staat stelde, indien deze zich op eenigerlei wijze over de schippers of het gouvernement eener natie te beklagen had; het heffen van zekeren tol, in vreedetijd, van alle koopvaarders, die naar de Oostzee bestemd waren of van daar vertrokken, laat zich alleen verklaren uit de begrippen, die men vroeger koesterde, aangaande het recht der vorsten in het algemeen en dat op het vaarwater in het bijzonder. Het kon wel niet anders, of eene zeevarende natie als de onze moest daarvan bij herhaling de gevolgen ondervonden hebben. In de laatste jaren van den oorlog met Spanje kregen de geschillen, daaruit voortgesproten, een dreigend aanzien. Een enkel woord over den oorsprong van den Sondtol zal hier niet overbodig geacht worden.

Het is niet met zekerheid bekend, op welk tijdstip Denemarken begonnen is tol te heffen van alle voorbijvarende schepen. Men vindt daarvan voor het eerst melding gemaakt in een vrijbrief, dien Koning Christoffel in 1328 aan het klooster van Soroë verleende. De Hanzesteden betwistten den Koning al spoedig het recht, iets te vorderen, en bij den vrede, in 1370 te Straalsund gesloten, werd hem slechts eene matige som van alle haringschepen toegestaan. Om zich tegen de Hanzesteden een steun te verschaffen, schonken de koningen van Denemarken vele voorrechten aan de Nederlandsche kooplieden, en poogden onderwijl, met afwisselend gevolg, den tol van tijd tot tijd hooger op te voeren. Na vele oorlogen en twisten, was in 1544, kort na de vereeniging van alle Nederlandsche gewesten onder Karel V, tusschen dien vorst en den Koning van Denemarken het erftractaat van Spiers gesloten, waarbij aan de Nederlandsche schippers de vrije vaart door de Sond werd verzekerd, op voorwaarde, dat zij den tol zouden betalen. Hierdoor waren echter geenszins alle moeielijkheden uit den weg geruimd, en de onlusten, onder Karel's opvolger in de Nederlanden uitgebroken, hadden den Koning van Denemarken eene uiterst geschikte gelegenheid aangeboden, om zijne eischen ongehinderd wat hooger te stellen. In weerwil van alle beletselen in hun eigen vaderland, nam de vaart der Nederlanders voortdurend toe, hetgeen den Koning van Denemarken, beducht dat de Republiek hem eenmaal te machtig zou worden, tot het versterken van de Sond deed besluiten. Tusschen 1574 en 1583 werd Kronenborg gebouwd, waarna verschillende verhoogingen van den tol, gezantschappen en verdragen elkander opvolgden. Zoo was de toestand in de eerste jaren der zeventiende eeuw, toen Denemarken de provincie Schonen, het zuidelijkste gedeelte van Zweden, nog bezat, en derhalve de vaart door de Sond inderdaad kon beletten. Eindelijk begon men in 1639 hier te lande te klagen over het buitensporig verhoogen van den tol, en over de wederrechtelijke wijze, waarop de Denen de walvischvangst der onzen in de nabijheid van Spitsbergen zochten te verhinderen. De Groenlandsche Compagnie vroeg uit dien hoofde een oorlogsschip tot geleide harer schepen, niet zoozeer om deze tegen de Denen te beschermen, wier schepen haar geene vrees inboezemden, maar opdat het blyken mocht, dat de visscherij met voorkennis en goedvinden der hooge regeering

werd uitgeoefend. Het verzoek werd ingewilligd, en de Staten-Generaal besloten tot de vereffening der geschillen een gezantschap naar Denemarken te zenden. Voordat het de reis aanvaardde, was echter de tol alweder verhoogd en hoorde men hier te lande, dat zelfs de lading van sommige schepen door de Deensche regeering in beslag genomen, en scheepsvolk der onzen gevangen gezet was.

Luisterrijk was de ontvangst der Nederlandsche gezanten te Kopenhagen, waar zij echter den Koning niet aantroffen en dus aanvankelijk weinig konden uitrichten. Eerst in het begin van September vernamen zij, dat de Koning zich te Glückstad bevond, en vatten aanstonds het besluit op, zich derwaarts te begeven. Ook daar liet de ontvangst niets te wenschen over, ofschoon de Koning, toen de tol ter sprake kwam, niets toegaf. Daarom wilden de gezanten er nog eens uitvoerig op terugkomen, daags na een plechtigen maaltijd, waarbij de Koning hen „*met veel complimenten en noch meer Rhinschen wijn getracteerd had.*” Geheel onverwachts hoorden zij echter in den vroegen morgen de saluutschoten, die 's Konings vertrek aankondigden. Eenigen tijd, nadat de vorst hun had geschreven, dat hij niet met juistheid kon opgeven, waar en wanneer zij hem weder zouden kunnen spreken, werden de gezanten door de Staten-Generaal teruggeroepen. Men hield het er voor, dat de Koning verbitterd was over de nederlaag der Spaansche vloot bij Duins, waartoe hij op eenigerlei wijze in betrekking schijnt gestaan te hebben. Sedert werd de tol opnieuw verhoogd en vaardigde de Koning om alle schuld van zich af te werpen, een geschrift uit, waarin de vruchteloze afloop der laatste onderhandeling geheel aan het talmen der gezanten werd geweten. Met betrekking tot de tollën in het algemeen, merkte hij aan, dat de Heeren Staten zeer goed wisten, dat het heffen daarvan tot de hoogste regaliën behoorde, en dat alle tollën naar tijdsomstandigheden mochten worden geregeld, gebruikt, verminderd of vermeerderd.

Het stuk had geenszins de beoogde uitwerking. De Staten achtten zich beleedigd door de behandeling, hunnen gezanten aangedaan, en verboden den handel op het Noorden. Een voorstel van Karel I, om de geschillen met Denemarken in Engeland af te doen, werd van de hand gewezen omdat men daarin slechts eene poging zag, om de handelingen over het gebeurde binnen Duins op een ander terrein over te brengen. Bovendien achtte men de bemiddeling van Engeland minder raadzaam, omdat de Koning van dat rijk zich een uitsluitend gezag over de zee of sommige gedeelten daarvan aanmatigde.

Onder die omstandigheden sloten de Staten-Generaal in 1640 een tractaat met Zweden, waarbij partijen elkander de vrijheid van handel en scheepvaart in de Noordzee en de Oostzee waarborgden, indien zij boven de gewoonte mocht worden belemmerd. Het geschil met Denemarken bleef intusschen hangende, en werd in 1641 slechts eenigermate bijgelegd door eene bepaling van den Koning van Denemarken, dat de onzen, voorloopig voor vijf jaren, konden volstaan met het betalen van den tol, zooals die in 1637 was geheven. Terzelfder tijd werd de visscherij bij Spitsbergen aan personen van beide natiën vergund, mits dat allen zich vreedzaam gedroegen.

Wel verre van het er nu vooreerst bij te laten, kondigden de Staten in den loop van 1642 af, dat ieder, die zich op eenigerlei wijze bezwaard gevoelde door de maatregelen van den Koning van Denemarken of diens onderdanen, daarvan slechts opgave moest doen aan den magistraat, die er de hooge regeering kennis van zou geven. Die uitnoodiging bleef niet onbeantwoord. In het volgende jaar klaagden uit dien hoofde de Staten van Holland,

dat men zich in Denemarken aan de laatste bepalingen niet hield, en dat in strijd daarmee weder nieuwe verhoogingen waren ingevoerd.

Terwijl de gemoederen door al het gebeurde in zekere opgewondenheid verkeerden, deden de Zweden een inval in Denemarken, hetgeen de onzen niet onverschillig konden aanzien. Natuurlijk vonden de Zweden, bij de stemming, die in de Republiek heerschte, meer bijval dan de Denen, hoewel de Staten-Generaal aarzelden openlijk partij te kiezen. Oogluikend lieten zij echter toe, dat Lodewijk de Geer, een Nederlander van geboorte, doch op dat oogenblik als agent van het Zweedsche hof werkzaam, hier te lande een eskader van meer dan 20 schepen, elk met 10 tot 30 stukken bewapend, huurde en uitrustte, over welke het bevel werd opgedragen aan Maarten Thijsen, een Zeeuw, die vroeger bij de West-Indische Compagnie had gediend en sedert dien tijd in Zweedschen dienst bleef.

Op aandringen der Staten van Holland, besloten de Staten-Generaal tot het zenden van een gezantschap naar Zweden, en van een ander naar Denemarken, ten einde de geschillen tusschen de beide hoven zoo mogelijk daardoor te doen bijleggen en tevens van Denemarken te verkrijgen, dat het zich voortaan aan de bepalingen van het erftractaat zou houden. Eene vloot van meer dan 40 oorlogsschepen, onder den Vice-Admiraal Witte Cornelisz. de With, moest in 1644 die gezanten overbrengen, en tevens omstreeks 900 koopvaarders naar het Noorden geleiden. Velen waren van oordeel, dat men den Koning van Denemarken, door middel van die vloot, maar dadelijk tot een voordeelig verdrag moest dwingen; doch de gematigde partij waarbij zich ook de Stadhouders aansloot, zegevierde vooralsnog, en de bevelhebber der vloot, die in Juli vertrok, kreeg slechts in last te zorgen, dat de koopvaarders in de Sond niet noodeloos werden opgehouden, en dat er niet meer van hen gevorderd werd, dan in 1641 bepaald was. Mochten de Zweden, die zich in de Sond ophielden, op eene gelijke som aanspraak maken, dan zou de Koning van Denemarken zich moeten vergenoegen met een schriftelijk bewijs, en eerst, wanneer de koopvaarders, na het overleggen daarvan, niet doorgelaten werden, was de Admiraal gerechtigd hen des noods met geweld door de Sond of door eene der Belten te brengen. Sommigen vonden eene al te oorlogzuchtige houding tegenover Denemarken gewaagd, daar de Republiek terzelfder tijd met vele harer bondgenooten en naburen niet op den besten voet was. Voorloopig kwam het echter niet tot dadelikheden. De vloot keerde terug, zonder dat zij anders, dan door hare tegenwoordigheid, invloed had uitgeoefend. De onderhandelingen der gezanten, die weder zeer omslachtig waren, leidden vooreerst tot geenerlei resultaat.

Nog altijd werden die onderhandelingen tusschen Zweden en Denemarken, in het begin van 1645, onder bemiddeling van de Nederlandsche en Fransche gezanten voortgezet, toen de Staten-Generaal, op aandringen van Holland, doch tegen den zin van den Stadhouders en van Frankrijk en met overstemming van Zeeland, het besluit namen de koopvaarders, naar de Oostzee bestemd, andermaal door eene oorlogsvloot te doen geleiden. Thans had de oorlogzuchtige partij de overhand, en kreeg de With, wien het bevel over de 50 daartoe uitgeruste oorlogsschepen weder was opgedragen, in last, de koopvaarders door de Sond te geleiden, zonder dat er eenige tol betaald werd.

De Nederlandsche gezanten in het Noorden moesten, zoodra dit besluit was genomen, hun karakter van middelaars laten varen, en het Deensche hof van de plannen der Republiek verwittigen. Deze toch was voornemens den weg der onderhandelingen te verlaten en dien

der feiten in te slaan, ten einde de Noordsche mogendheden te toonen, dat zij, waar het hare handelsbelangen gold, niet louter van de goedwilligheid van anderen behoefde af te hangen. Wat den bevelhebber der vloot was voorgeschreven, bracht hij letterlijk ten uitvoer. Met volle zeilen passeerde hij de Sond, met oorlogsschepen en koopvaarders, zonder iets te betalen. De oorlogsschepen salueerden met geschut, en volgens sommige berichten namen de With en de zijnen den hoed af voor den Koning, die voor een der vensters van Kronenborg het bedrijf der onzen aanstaarde. Op eene vraag, later namens den Koning aan den Nederlandschen bevelhebber gedaan, antwoordde deze, dat hij gehandeld had ingevolge den last, hem door de Heeren Staten-Generaal verstrekt. Het was eene dubbele schending van het gezag des Konings; want deze eischte tol van alle koopvaarders en beweerde, dat zonder zijne uitdrukkelijke toestemming volstrekt geene oorlogsschepen de Oostzee mochten binnenstevenen. Later rekende hij het den Zweden en ook den onzen als een voorrecht toe, dat van één tot vijf oorlogsschepen, zonder voorafgaande kennisgeving, door de Sond zouden mogen varen. Hoewel de Koning van Denemarken alle reden meende te hebben, om zich over het bedrijf der Staatsche vloot te beklagen, zoo werden de onderhandelingen tusschen hem en de Nederlandsche gezanten toch spoedig weder aangeknoopt. Het einde was, dat er den 23sten Augustus een tractaat werd gesloten, waarbij eene tollijst voor veertig jaren werd vastgesteld, na welk tijdsverloop het erftractaat van Spiers weder in werking zou komen. De gezanten vonden het, na al wat er voorgevallen was, minder raadzaam hunne opwachting bij den Koning te maken, en namen schriftelijk afscheid. De geschillen waren echter alles behalve voor goed bijgelegd, daar de Koning, nu het vuur- en bakengeld was afgeschaft, de lichten en bakens in de Sond liet wegnemen, hetgeen de onzen onbillijk vonden, nadat hem, bij het laatste tractaat, nog genoeg boven dat van Spiers was ingewilligd. Toen de With in December met zijne vloot uit het Noorden terugkeerde, verklaarde hij, dat de Denen zeer misnoegd waren over de zoogenaamde bemiddeling der onzen, die hun ten slotte, bij den vrede met Zweden, op een aanmerkelijk verlies van grondgebied was te staan gekomen.

Wat de hoofdzaak betreft, zoo duurde het niet lang, of er rezen weder nieuwe moeielijkheden, die in 1647 een nader verdrag ten gevolge hadden, dat evenals het vorige veertig jaren zou duren. Ook daarbij bleef het niet. De latere geschillen behoren echter tot een volgend tijdvak, en kunnen in een werk als dit niet in bijzonderheden uiteengezet worden ¹⁾. Als een der vraagstukken betrekkelijk het zeerecht, dat ten minste voorloopig onder medewerking der zeemacht beslist werd, moest dit punt even worden aangeroerd. Er was veel en langwijlig onderhandeld; doch het was tevens gebleken, zooals een schipper uit het Noorden eenmaal had voorspeld, dat de slapende leeuw kon worden wakker geschud.

1) De houding van Noord-Amerika, waarop in de Gids voor April 1855 gewezen wordt, heeft aanleiding gegeven tot eene onderhandeling over den Sondtol, welke dien ten gevolge, in Maart 1857, voor nagenoeg 52 millioen gld. geheel is afgekocht.